

De nem ez a fontos most, hanem az a jelentőség, amit Balassa a 68-as szellemiség hazai hordozóinak tulajdonít.

Így látatja őket: „A 68-as értelmiséget sok tekintetben elitáriánus góg és autoriter személyiség-tendenciák nyugtázták. Később a szabadító alapeszmék, kifutás és szeretetletika meg egyszerű szolidaritás híján a magánélet terrorisztikus alakzataiban próbáltak életben maradni.” A morális értékek útját a nevezett értelmiségiek előtt „...a baloldali szótárból kiüzetett testvériség (szeretet) hiánya zárta el, továbbá az, hogy a magánszférát ez a magatartás csúfos vereségre és lepusztulásra ítélte, azáltal, hogy hagyta áthatni valamely összemberi, individuumtelenes eszkatológiával, súlyosan ideologikus tradícióból kiindulva, hogy a szükséges és lehetséges hatalomgyakorlást mindenekelőtt a saját eliten kell autoriter módon érvényesíteni...”

Egyértelmű, hogy Balassa itt a baloldali értelmiségiek egy szűk csoportjáról beszél (habár ezt elfelejti tisztázni), azokról, akik alapvetően bolsevik hagyományokon nevelődtek fel (túlnyomórészt Lukács György szellemi vonzókörében), és 68-at a kelet-európai kommunizmussal kapcsolatos utolsó illúzióik elvesztéseként élték meg.

Ez a szellemi és emberi válság sokkolta jól érzékelhetően Balassát is, és ennek a válságnak a leküzdése érdekében elegyítette a testvériség jelszavát immár nélkülöző baloldali gondolkodást egy erős katolikus hatást mutató szeretetfilozófiával, a kultúra értékeinek alapvetően morális szemléletével, hogy vállalhassa ismét, szép kifejezésével élve, az európai kultúra baloldalának „eretnek-anarchista” örökségét.

Így aztán a hazugság világának jellempusztító, tragédiafosztott sötétjétől megundorodva, negatív oszlopszentként (ha szabad Örkény tréfáját kiforgatnom) leásta magát egy jó mély kútba, ahol csak azt kell szemlélnie, amit érdemesnek tartott magával levinni. Őszintén remélem, hogy észreveszi, a kinti sötétség már nem olyan áthatolhatatlan, esetleg virrad is, talán érdemes kimászni.

Nagy szükség lenne rá, hisz igen kevesen vannak ma, akik a művészet dolgait érve érzékenyen, eredeti módon írnak. Hibáik, tévedéseik ellenére is meg kell becsülnünk őket.

Babarczy László

HÍMVESSZŐ ÉS IRODALOM

- Görgey Gábor: *A vadászszönyeg*
Maecenas, 1988. 232 oldal, 55 Ft
- Molnár Géza: *Az elpazarolt birodalom*
Szépirodalmi, 1986. 637 oldal, 57 Ft
- Szalay Károly: *Szerelmes éveink*
Magvető, 1985. 376 oldal, 40 Ft
- Szalay Károly: *Párhuzamos viszonyok*
Magvető, 1988. 559 oldal, 58 Ft
- Szalay Károly: *Bikakolostor*
Magvető, 1989. 604 oldal, 80 Ft
- Szász Imre: *Ménesi út*
Második, átdolgozott kiadás
Magvető, 1987. 411 oldal, 46 Ft

A könyvek listája (is) talán meghökkeníti az olvasót. S joggal: nagyon különböző tradíciójú, nagyon különböző minőségű írók kerültek e felsorolásban együvé, s ami fő, nagyon különböző önértékelésű művek. Molnár Géza élete főművének tekinti regényét, s Szász Imre könyvében is érezhető a nagy ambíció, míg Görgey Gábor célja a kellemes és persze tanulságos lektűr lehetett. Szalay Károly három kötetben érzékelhető a menet közbeni váltás, az első, olvasmányosnak szánt regényes memoárféleség az olvasói siker nyomán kezdhett folytatódni és sokszorozódni.

De a közösség is feltűnő. Ezek a művek bizonyos jellegzetességeik alapján egy rövid életű műfajt képviseltek az elmúlt évek magyar irodalmában, amelyet tárgyilagosan s minden előzetes ítélet nélkül félpornóknak nevezek. A fél előtag itt több mindent jelent. Azt, hogy egyes esetekben nem csak, másokban vélhetőleg egyáltalán nem kereskedelmi megfontolások vezették az írókat. Sőt az OXFORD SZÓTÁR némileg körben forgó meghatározásával az „obszcén vagy szemérmellen tárgy kifejezésének vagy felidézésének” célja nem is öncél e művekben, noha az sem szükségképp kárhoyzatható. A részben hagyományos, részben azonban cenzurális okokból az elmúlt évtizedek magyar irodalmában jelen lévő szexuális tabu provokálása minden esetben együtt jár a politikai cenzúra áthágásával, kikezdésével, irritálásával. A (viszonylag) leplezetlen beszéd a politikáról felszabadítja és igazolja a szerkezezséről való leplezetlen beszédet, a tiltott, de hagyományosan jutalmazott odamondogatás

a tiltott és hagyományosan szankcionált szabadszájúságot. Árukapcsolás, mondhatjuk alacsonyról közelítve a témához, a kimondás két nagy akadályának elhárítási munkálatai, mondhatnánk emelkedetten.

A kimondhatóság akadályai persze különböző természetűek. A politikai tiltást a civilizatorikus gátlástól világok választják el, s mindkettőt a kimondandó nem létezővé varázsolásától (amikor nincs vagy csak a bűn és a betegség terminusaiban van *nyelv* valami kimondására). Ám bármennyire is különböző a *van, de* nem engedélyezett, a *van, csak* nem kimondható, illetve a *nincs* világa, ezek mégis éreztették egymásban sajátos hatalmukat. Mindhárom világ jelen volt a magyar életben, mind a szexusban, mind a politikában. Ha szabad előzetes bíráló megjegyzést tennem ezekre az olyannyira különböző színvonalú könyvekre, akkor ez éppen ezzel kapcsolatos: szabadszájúságuk a politikában kizárólag az engedélyezettség cenzurális falainak áttörésére, a szexusban kizárólag a civilizáció megreformálására irányul. Az első esetben – mindegy, hogy milyen következetességgel és milyen politikai radikalizmussal; ezt nem vizsgálom, mert nem politikai kritika a céloom – nyilvánosságra hoznak egy nyelvet, amelyen, legalábbis az értelmiség nagy része évtizedek óta érintkezett egymással, csak evidens cenzurális okokból nem nyilvánosan. A második esetben felszabadítottak egy nyelvet, melyet civilizációnk ilyen-olyan okokból viszonylagos szigorral az intimszféra körébe utalt (mi sem éke-sebb példa erre, mint hogy *szavai* a nyilvános használatban jelentésüktől megfosztva, kontextusukból kiemelve – *bazdmeg* – neutralizálta). Hogy a nyilvános politikai beszédetől való megfosztás évtizedek alatt civilizatorikus és persze személyes depravációvá vált, az nem tűnhet ki ebben a szerkezetben – még akkor sem, ha szavakban elismertetik. Nem tűnhet ki ugyanis művészileg: a karakterekben. Hogy az erotikus nyelv nyilvánossá tétele nyelvi problémákat is fölvet, amikor egyszerre fehér lapokon olvasható a szeretkezés nyelve, hogy ezt minden e tekintetben fölzsabaldult irodalomnak ki kellett találnia, ez az ugyancsak művészi probléma elhomályosul vagy föl sem merül a kimondás lázában. Végül a harmadik, a sötét világ, a nincs világa ezekben a művekben valóban egyszerűen

nincs, mert a politikai statement kétségtelesen *igaz*, az erotika pedig – egészséges.

Azt persze gyorsan tisztáznunk kell, hogy a politikai beállítottság korántsem azonos. A különbségek finomszerkezetét mellőzve is világos, hogy Molnár Géza más csoportba tartozik, mint a többiek, akik – ha már – beleillegnek egy leírásába: „*az irodalmi jobboldal reprezentánsai voltak ezek... műveik a lappangó ellenzékiesség széles skáláján fogalmazódtak...*” (AZ ELPAZAROLT BIRODALOM, 382. o.) Főhőse Kossuth-díjas, főszerkesztő, írószövetségi alelnök, képviselő, a rendszer féltett gyermeke, csakhogy... Ezt a regényt megjelenésekor teljes visszhangtalanság fogadta, ami irodalmi értékét illeti, teljes joggal. De az irodalomnak, kivált a prózának dokumentáris értéke is van, s e tekintetben – egyszerre látelkedésként és tünetként – bizonyára megérdemel három bekezdést. A panasz, ami a regény tartalma, ugyanis igaz. Az úgynevezett konszolidált irodalompolitikának erkölcsileg kétségtelesen az egyik legviszolyogtatóbb – noha, tegyük hozzá, és ez a hozzátétel is erkölcsileg züllesztő jellegére vall: pragmatikusan bizonyára hasznos – oldala volt a mélységes megvetés azokkal az írókkal szemben, akiket *támogatott*. S az áhítatos tisztelete azoknak, akiket *túrt*. (S a rettegés attól az igencsak kevéstől, akit *tiltott*.)

Molnár Géza hőse felbomlását követi ebben a képtelen helyzetben, abban ugyanis, hogy a hivatalos elismertség közmegejtés tárgya, még maguknak az elismerőknek a szemében is. De azt mondhatnánk, a regény maga is bomlottan, felbomlott állapotban követi ezt a felbomlást. Hol tárgyilagosan leírja a priviligiumokat, amivel e rendezhez tartozás jár: fantasztikus utazásokat (a 60-as években), a másodpercek alatt kikilincselhető rózsadombi öröklakást, a korlátlan előlegeket, a rendszeres whiskyszüröslést stb.; hol teljes mellel beleveti magát az intrikákba: a főhősnek csökken a befolyása stb.; hol újra és újra nekilődül az „eszme” megvédelmezésének, pontosabban a regényben oly gyakran szereplő újmagyar szóval *felvállalásának*. S mivel mindebbe regény és főhős kibogozhatatlanul belebonnyolódik, marad a szexus – ebben a könyvben stílárisan is nyomon követhetően pótszerként –, marad – az író becsületére legyen mondva – a hős szívinfarktus általi meggyilkolása, marad – szervesen ellenpontként, a mű végére

biggyesztve, regényt a regényben – a főhős hátrahagyott írása egy ideális kommunista orvosról, amelynek írásakor az író, nem a hősrő, hanem Molnár Géza író olyannyira elvesztette türelmét, hogy a nyilvánvalóan magnós nyersanyag legkilógóbb szálait sem varrta el.

A hímvessző pedig regnál, a regény erotikus csúcspontja egy „magyar módra” való bugyiletépés egy Párizs környéki chateau kertjében. A nő szeméremtest kétszer is kilencoldalnyi távolságban „*forró kis állat*” (Görgeynél: „*meleg, bundás állat*”), „*s mikor a gyönyör a test vad vonaglásai, rángásai közben tetőzött, s miután egymásba olvadva, még mindig szorosan összetapadva feküdtek, Miklós, dobhártyájában hallva szíve lázas, nehéz harangüteit, arra gondolt, ebben a szürke, nehéz és közönséges életben is megjelenik a csoda*”. (161–162. o.)

Görgey Gábor *dolgozata* – hogy ezúttal a helyén használjam a mostanában elharapódzott kifejezést – igénytelen-elegáns módon tulajdonképpen megoldotta a maga elé kitűzött feladatot. „*Szeretett a szőnyegen szeretkezni*” – hangzik első mondata, s egy kiadós szeretkezés keretében regéli el mindazt, ami hősnének a becses szőnyeg és a becses ifjú hölgy kapcsán a zivatros ötvenes évekről eszébe jut. A helyzet kissé mesterkél, mert a gondolatokat a jelenlő gyönyöröktől időnként eltéríteni a szerelmi techné hasznos eszköze lehet, de széles ívű, izgalmas történetek egész sorát közben végiggondolni talán mégiscsak csökkenti a „*kimerítően nagyszerű ölekezés*” intenzitását. Mint ahogy mesterkél a frappánsabb kifejezések s megfogalmazások („*Sartre irodalmi pénisz*”, „*Le a tangával*”, „*Egészséges erotika*”, „*Ágnes lovagol*”, „*Nóra is lovagol*”) lapszéli kiemelése is. A csattanó is erőltetett, hogy ugyanis Ágnes, a szőnyeg hölgye, a régi szeretőnek, Nórának a lánya. De van egy politikai memoár a kitelepítések világáról, a tábornok apa nem is érdektelen jellemrajzával, a vadászszőnyeg kultúrtörténeti krimije az ávós-becsüs '56-ban újra feltűnő figurájával stb. Mindezt jó adag idő választja el a jelen időtől, amikor az ötven felé járó férfi szeretkezik a szőnyegen. Nehéz is összekötni a két időt, s ez korántsem válik hasznára a főhős jelleme plaszticitásának. Am éppn ez a hiány nincs teljesen ellentétben magával e jellemmel, azzal a hüvös úrifűsűsgal, amely saját életében is főképp csak meg-

figyelő. Mindent összevetve a regény egy kulturált író könnyű mutatónya, s mivel nem is akar több lenni, jőban van önmagával.

A tán kissé zavarosabb viszony önnön produkciójához Szalay Károlyt egyenesen arra sarkallta, hogy (eddig) utolsó könyvében, a BIKAKOLOSTOR-ban egész apológiát hevenyessen a pornográfiának, az „*őszinte, meztelen erotikának*” – állítván, hogy a halál mellett ez volna a művészet alaptémája. Nos, téved. A pornográfia, hiába régi a szó, modern jelenség. Modern a szexust *elkülönítő*, az érintkezés, az ember, a kultúra teljességéből kiemelő gesztusa. Ha Giorgione ALVÓ VÉNUSZ-ának ölet kétségkívül fogó és nem takaró tartása valakit – mit sem törődve az arc tökéletes meditív nyugalmával – arra ösztönöz, hogy CSIKLÓJÁT BIRIZGÁLÓ VÉNUSZ-t; egyértelműen maszturbáló nő lászón (BIKAKOLOSTOR, 126. o.), akkor ez éppenséggel a modern, pornográf látásmód. „...*ezek a két lábón járó genitáliák*...” (SZERELMES ÉVEINK, 41. o.) Emögött az a rettenetes naturalista tévedés van, hogy az emberek *lényegében* mindig egyazon módon *gyaktak*, és amit történelemnek, kultúrának, civilizációnak nevezünk, az változatos állótozet, de ha lehullanak a leplek, ha *merünk őszinték lenni*, akkor – nos, akkor marad a meztelen, egészséges kopuláció.

Szalay Károly könyveiben van valami primitív – noha intellektuális – ravaszság, s van egy kétségkívül dicséretes szeretet tárgya iránt. Ami az elsőt illeti, a lehetséges kritikai reflexiók egy részét a könyvbeli reflexiók (gyakran lapalji jegyzetek) özönével játssza ki. Néha még arra is főlhívja a figyelmet, hogy más írőktől merít: Karinthy Ferencőt, Szentkuthytól. (Említhette volna többször is: a SZERELMES ÉVEINK kurvajelenetével kapcsolatban – 83–89. o. – például Csurka István TISZTÁLKODÁSTÓL TISZTÁLKODÁSIG című emlékezetes novelláját.) A tárgy iránti dicséretes szeretet illetően leírásokból oknyomozható: „*Szép húsos, vaskos szeméremajka volt, mélyen fekete nyílás. Szemét lehunyva feküdt, mozdulatlanul, két formás combja szétnyitva, valósággal integetett*.” (PÁRHUZAMOS VISZONYOK, 199. o.) „*A combtövek között tenyérnyi széles, izmos öle volt, dúsan göndörödő fekete szőre, a szőzet közepén kicsi lila nyílás, és a nyílásból előbűjő halvány rózsaszín csiklója, olyan nagy és olyan gyönyörű, amelyet még álmodni sem mertem volna magamnak*.” (Op. cit. 218. o.) „*A kis szűk*

nadrágocska leprérelte a szőrét, olyan volt, mint valami sűrű, dús anyag.” (SZERELMES ÉVEINK, 252. o.) Ám ez valóban pusztán a tárgy iránti szeretet, ami nem jobb, nem is rosszabb a bundás állat-metaforánál.

Mert az okos vagy okoskodó reflexiók elháríthatják a fölületes vagy prüd kritikát. De annak a *nyelvnek* a valódi természetét, amely itt megszólal, nem leplezhetik. Ez ugyanis Szalay Károly önvédelmével szemben nem a páros nemű öröm magafeledt himnusza, s ezért nem is a szexuális intimszféra szavainak és tetteinek nyilvánosságra hozatala, hanem a *férfitársaság* az előbbinél nemtelenebb emléképeinek és fantáziáinak publikussá tétele. Az ember akár még legfutóbb szeretőjét sem szokta „*példátlan szigorúsággal megkúrni*” (PÁRHUZAMOS VISZONYOK, 37. o.), vagy „*példás szigorúsággal megdugni*” (BIKAKOLOSTOR, 440. o.), de nagyon is így szokta – ha szokta – az esetet vagy képzelt esetet cimborái előtt fölleveníteni. Nők ennek megfelelően nem is szerepelnek Szalay Károly regényeiben. A női alakok lepusztult irodalmi toposzok (a halálos beteg, aki utoljára kivirágzik a tomboló szeretkezésben, a paraszti Magna Mater, akinek anyásága, szemérmessége szilaj szexualitást rejt, a „nimfomán” nő stb.). S persze a férfiak sem alakok, hímvesztjük „*fülöp*”, „*filkó*”, „*milorá*”, kedvezőtlen esetben „*pöh*” névre hallgat, de ők legalább – hiszen itt minden csak férfiszemzőgből nézetik – előadják azokat a politikai igazságokat ’56-ról, kommunizmusról, kádárizmusról, Németh Lászlóról, miegyébről, amelyek jó lelkiismeretet biztosítanak az írónak a báró Beverneki Kemény Farkas-féle kellemetes férfifantáziákhoz. Inkább olvasnék egy jó, egyszerű hard pornót! Amikor a műfaj rövid életét említettem, erre gondoltam: a politikai cenzúrát immár nem kell áthágni, a bukinisták pultjain pedig megjelenik az áruféleség tiszta formájában, remélhetőleg előbb-utóbb nem *csak* a Czére házaspár (Perella márkinő et Co.) tollából.

Most pedig magasabbra kell vetnünk tekintetünket. A MÉNESI UT-at valóban író írta – ebben hasonlatos Görgey Gáborhoz –, s valóban valami súlyosat és jelentőset akart mondani – ebben nem hasonlít A VADÁSZSZÖNYEGHEZ. A regény egy időseőd férfi és egy fiatal nő nagy, erotikus találkozását kapcsolja össze egy nemzedék s tán nemzedéki mítosz, az

utolsó Eötvös-kollégiumi generáció titkának, igazi történetének feltárásával. A fiatal nő ezt kutatja, ezért jár interjúzni a férfihöz, s ezekben születik meg szenvedélyes kapcsolatuk. A regényt a kollégium utolsó éveinek és felszámolásának legfontosabb dokumentumai egészítik ki.

A vállalkozás nem sikerült, s ezt szomorúan kell mondanom, mert a bírált könyvek közül egyedül itt érezhetők művészi küzdelem az anyaggal, itt érezhető egyedül a felismerés, hogy embert csak úgy lehet karakterizálni, ha nem szakítják el a *mű tettek vele* ez esetben történelmi-politikai kérdését a *mivé lett* individuális kérdésétől. Itt érezhető egyedül művészi törekvés a *normatív szexustól* való megszabadulásra, s tárul fel a „pornográfia” kiaknáztalan lehetősége a magyar irodalomban: hogy ugyanis a szexualitás által való önismeret – az irodalom fogalmaiban a szexualitás és az erotika minden emberben és minden érintkezésben egyszeri titkának fölidézése, mint *jellemzés* – a legerősebbek egyike, ha nem a legerősebb. Hogy a hatalom, amit nyerünk vagy nem nyerünk, megnyerünk vagy elveszítünk egy másik test és ember fölött, a hatalom, ami kölcsönös vagy egyenlőtlen, a világról és önmagunkról való legnagyobb tudássá konvertálható.

Szász Imrét a művészi radikalizmus hiánya, jelesül tisztázatlan viszonya főhőséhez térítette el könyve e lehetőségétől. Valami – persze nem morális, hanem írói értelemben vett – gyávaság, mely sokszor tetten érhető könyve lapjain, legkivált a végkifejletben, ahol a halálra ítélt kapcsolatot bizonytalanul mégiscsak megörökíti. Más oldalról pedig az alcímben is föltüntetett REGÉNY ÉS DOKUMENTUM tisztázatlan viszonya egymáshoz. Mert itt nemcsak arról van szó, hogy a 263 oldalas regényhez 142 oldalnyi dokumentumanyag csatlakozik a függelékben, hanem arról is, hogy a kollégiumi történet memoár jellegű felidézése szervesen kapcsolódik a jelenkori történet regénystilizációjához, s ezért még nála is nehézségekbe ütközik a főhőst és egykori kollégistát mását összekapcsolni.

Szeretnék rámutatni egy idézettel arra a pontra, arra a lehetőségre, amely Szász Imre könyvét értékes és tiszteletre méltó vállalkozásból jelentős művé tette volna. „*Román Anna megfordult, és meglátva Forrai kimeredő hím-*

tagját, térdre esett előtte és ráhajolt. Tükörképük, a térdelő lány, a rogyant szürke nadrágból kibúvó hímtag a látvány leírható csúfságával és leírhatatlan elragadtatásával mindkettejükben már-már az önkívületig fokozta az izgalmat. Fordított narcizmus, gondolta később még sokszor Forrai, a maga bomlását a szép fiatal test mellé helyezvén.” (144. o.) Igen, ha ez a fordított narcizmus lehetett volna a regénynek nem is vezéreszméje, hanem vezérlő formája, akkor lett volna több, mint ami: az itt tárgyalt többi könyvnél persze jóval magasabb színvonalon kórkép és tünet.

Radnóti Sándor

ROSSINI ÉS A BRAZÍLOK

Ferencz Győző: *Omlásveszély*
Szépirodalmi, 1989. 70 oldal, 28 Ft

Először is hadd toldjam meg egyvel a fenti adatokat: a kötésterv és a tipográfia Práczy István munkája. Épp ilyenek képelem az ideális verseskönyvet: puha fedelű, de tartós, célszerű és elegáns, majdnem olyan, mintha egy előkelő angol kiadó, mondjuk a Faber and Faber terméke volna – még a tartalomjegyzék is elől van, mint az angol könyvekben. Mind ez nagyon is helyénvaló Ferencz Győző esetében. Nemcsak azért, mert angol nyelv és irodalom szakos tanár, angol könyveket szerkeszt és fordít, de egész lényében és költői alakításban is van valami angolos. És persze hatottak is rá angol költők, azzahogy eleinte inkább az amerikai John Berryman, a modern önvalómáslíra egyik hangadója, később azonban, ahogy érlelődött, visszafelé tájékozódott az időben, aminek kitűnő fordításokat is köszönhetünk többek között a klasszicista Pope és a barokk Donne műveiből.

Már első kötetében is (HA NEM LENNE SEMMI NYOM, 1981) feltűnő volt a kettősség: a nyelv túróképességének határait feszegető analitikus szemvedély és – ezt folyvást ellenpontozva – egy szintetizáló, a hajmeresztő szintaktikai és szemantikai kalandokba bocsátkozó mondatokat szilárd verstani alakzatokba, különös előszeretettel szonettformába irányít-

tó igény – és tudás. Voltak természetesen magyar mesterei is, de Ferencz Győző hangja, látásmódja, élményköre, nyelv- és verskezelése kezdettől fogva összetéveszthetetlenül a sajátja. Nem ragadta magával semmilyen mozgalom, sem politikai, sem poétikai – talán ezért is nem keltett a tehetségével arányos feltűnést. És talán éppen anyagának kivételes egyedisége igényelt legalább a külső formában valami általánost, hagyományon, közmegegyezésen alapulót. Mert amúgy e szonettekben sem a közlés hangneme, sem maguk a közlendők nem hívják fel rá a figyelmünket, hogy költéssel van dolgunk, és még csak nem is tüntetően nem. Mintha egy megkezdett beszélgetést folytatna a szerző valakivel, akivel fél szavakból is értik egymást. Nem mindig világos, hogy miről van szó, de az igen, hogy a gyökeréig hatol a csak neki, de neki aztán életbevágóan fontos kérdésnek. És nemcsak a kérdésnek: a szavaknak is, melyekből a választ kirakja. Mint egy boszorkányos elektroműszerész, jelentéskörüket megbontja, átköti, váratlan szikrákat csíhol – és mindent, mondom, úgy, mintha csak társalogna. Ami mutatványnak sem utolsó; ő azonban mindenekelőtt önmagával akart tisztába jönni, az alakuló, felnövő önmagával.

Eltelt nyolc év, és ez a mostani karcsú kötet már a felnőttkoré. A kapcsolatok alakulásának tárgyi körülményei, a magántörténelmi fordulópontokat sejtető intimitások – hogy „*A kisvasút-sínek / nem ott vezettek*”, hogy „*volt még egy fölkkukorica-evés*” – kiszorultak az érdeklődés homlokteréből, maradt az önmeghatározás egyre kínzóbb és egyre elvontabb régiókba merészkedő igénye és ennek a dolog természetéből és az élet alakulásából egyaránt adódó nehézségei. „*Mintha nem én volnék, aki akkor előttetek álltam: / Úgy állok most itt, ki előtt, s nézem magam akkor* –” ez a két hexameter, illetve a belőlük készült – és a címlapon meg a borítón is leleményesen kiaknázott – betűszöves találat a nagyon tudatosan szerkesztett kötet közepe táján, mintegy a tengelyében. Ez az átlós mintába rendezett szónégyzet, ahogy az első sor egymás alatt mindig egy betűvel csökkenve fokozatosan elfogy, és a másik, a gondolatjelekből képződő átló túoldalán, a visszajáról kitelik, mintha a betűvető egyszerre játékos és fájdalmas melankóliáját vetütné elénk, egyfelől leképezve az életet elszántan